

Neta C. Crawford: Argument and Change in World Politics. Ethics, Decolonization, and Humanitarian Intervention.

Cambridge Studies in International Relations. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, 15 + 466 stran, ISBN 0-521-00279-6 (signatura knihovny ÚMV 50 060).

Již název knihy Nety Crawfordové naznačuje, kam dílo ve škále teorií mezinárodních vztahů (MV) zařadit. Crawfordová staví význam argumentu, základního elementu diskurzu, na přední místo svého vnímání této disciplíny. Rovněž v rámci své analýzy klade zvláštní důraz na změnu v MV. V souhrnu lze tedy její dílo považovat za kritiku realistické teorie, která je postavena na neměnnosti anarchického stavu světového uspořádání a považuje moc za základní entitu, kolem níž se točí MV. Crawfordovou tak lze zařadit do liberálně-konstruktivistického proudu. Do své práce, založené na ontologických a epistemologických prostředcích postpozitivistů, komponuje pozitivistickou kritiku, přičemž používá svou vlastní metodologii, kterou nazývá „*informal argument analysis*“ (Crawford, 2002, s. 119–125). Zároveň do své práce zařazuje objektivní prvky a systém testování své teorie. Na těchto místech naráží na určité překážky. V závěru se snaží začlenit postmoderní kritiku do v podstatě liberálně-idealistického konstruktivistického zlepšení stávající situace.

Crawfordová prezentuje nové teorie MV, založené na významu etických argumentů a normativních změn. Dále navrhuje jinou interpretaci důvodů zániku kolonialismu a na procesu dekolonizace zároveň dokazuje úspěšnost své teorie. V poslední kapitole se snaží teorii aplikovat a nabídnout konkrétní východiska ze současného dilematu humanitárních intervencí, přičemž spor vnímá jako logické pokračování argumentačního střetu v otázce dekolonizace.

Crawfordová analyzuje, proč došlo k odstranění tisíciletí praktikovaného kolonialismu a ne již, poprvé v historii, k jeho restauraci (Crawford, 2002, s. 2). Oproti dosavadním teoriím marxistů a realistů autorka předkládá alternativní interpretaci vývoje, založenou na etických argumentech. Staletí trvající vývoj etických argumentů, nikoli ztráta vojenské síly či efektivity, znemožnil podle Crawfordové koloniální způsob vládnutí (Crawford, 2002, s. 4).

Dekolonizace je pro ni součástí širšího historického vývoje, kdy po demokratizaci západní civilizace následovala myšlenka *univerzálních lidských svobod*, které vedly k odstranění otroctví. Tato myšlenka se dále rozvíjela ve prospěch historicky slabých skupin společnosti, jako jsou ženy a menšiny, a pak zasáhla i znevýhodněné státy (Crawford, 2002, s. 388).

V křesťanské Evropě 15. století převládalo přesvědčení o nadřazenosti bílých lidí. Vycházejíc z Aristotela tehdejší Evropa věřila, že jedni se narodili k tomu, aby vládli, druhí pak, aby jim sloužili; per analogiam: bílí byli předurčení k tomu, aby kolonizovali území obydlené barevnými. Společnost byla přesvědčena o tom, že otrokářský stav slouží k dobru všech zúčastněných. Došlo k zvěcnění těchto představ až do okamžiku, kdy část bílé elity v otrocích nalezla lidské bytosti, což bylo v rozporu s masově přijatým přesvědčením. Vznikla anomálie v doposud celistvém systému, zvaném kultura. Zde je zapotřebí vzít na zřetel základní premisu Crawfordové, která spočívá v tom, že člověku je vrozeno chtít konat dobro (Crawford, 2002, s. 85). To člověku poskytuje jakýsi užitek, který se ovšem obvykle nezahrnuje do utilitární funkce, protože takovéto přesvědčení protřečí úvahám o racionalitě člověka.

Svémi argumenty bylo několik jedinců postupně schopno změnit přesvědčení společnosti o koloniích coby *jinakosti*. Kolonizované obyvatelstvo doposavad dobře sloužilo jako protiklad vůči vlastní identitě. Nebylo obtížné se vůči kolonizovaným vymezit, a tak vytvořit jednoznačnou dělící čáru mezi dobrem a zlem, respektive mezi civilizací a barbarstvím. Aby jejich argumenty měly úspěch, musely narušit přesvědčení společnosti a rá-

mec, v němž se argumenty, ospravedlňující nelidské chování vůči otrokům, mohly udržovat. Zároveň tyto argumenty musely být v souladu s *metasystémem*, který existoval, jinak by je společnost nepochopila a okamžitě odsoudila.

Postupně došlo k přeměně moci, a to nikoli na základě reálných faktorů, ale výlučně na základě přesvědčivosti argumentů. Vnitropolitický nátlak, mobilizovaný pomocí etických argumentů, tímto způsobem ovlivňoval zahraničněpolitické chování Velké Británie. Ve svém konečném důsledku došlo k mezinárodnímu zákazu obchodu s otroky za situace, kdy v mezinárodním společenství etické argumenty zakazující obchod s otroky ještě nebyly uznány. Velká Británie v podstatě užila sílu k prosazení svého zájmu. Došlo tak k institucionalizaci nových argumentů a tyto argumenty se zároveň staly součástí nového systému přesvědčení, které představovalo nový výchozí bod (topoi) pro veškerou další argumentaci. Neta Crawfordová se domnívá, že již zde začíná pád koloniálního impéria, ačkoli lidé, kteří se o zákaz obchodu s otroky zasazovali, takový vývoj vůbec nezamýšleli (Crawford, 2002, s. 200).

Již v této části práce je patrné, jak Crawfordová zastírá hranici vnitřek versus vnějšek a vnímá konflikty napříč. Popisuje vývoj různých sdružení, bojujících proti otroctví a později proti kolonizaci, vytvářejících se napříč metropolí i koloniemi. Slabinou realismu je, že by tento druh konfliktu vůbec nezabudoval do svých úvah.

Konec otroctví se stal důvodem vzniku kolonií v Africe, kde došlo k nárůstu nucené práce jako kompenzace zákazu otroctví. Agresivní humanitarismus se stal dominantním argumentem, když koloniální mocnosti ospravedlňovaly své zásahy v Africe. Jenže změna normativního přesvědčení a větší možnosti reformátorů (včetně samotných kolonizovaných) ovlivnit koloniální praktiky sehrávaly významnější roli. Evropané byli také schopni mnohem spíše odsoudit stále častěji medializované masakry. Koneckonců v 19. století začala sílit role demokracie a lidé se politicky stále více angažovali. V takovýchto poměrech se argumenty posuzují mnohem více podle své přesvědčivosti než podle síly těch, kteří je nastolují. Reformátoři měli již z větší části metaargument na své straně. Kolonialismus byl sice stále akceptovatelný, ale chování, které při kolonizaci Latinské Ameriky bylo ještě naprosto legitimní, již nebylo legitimní v Africe (Crawford, 2002, s. 248).

Po první světové válce zavedla *Permanentní mandátní komise* Společnosti národů postupnou dekonstrukci koloniálních praktik a integrovala nové praktiky a znalosti o kolonialismu do společnosti (Crawford, 2002, s. 261). Mělo dojít k rozvoji, nikoli k vykořisťování kolonií, a kolonie tudíž získaly větší autonomii. Zpočátku se praktiky používané vůči mandátním územím značně lišily od koloniálních. Postupně ale generalizací došlo k rozšíření benevolentnějšího způsobu vládnutí i na koloniálním území.

Zatímco se naprostá převaha významu etických argumentů pro zrušení otroctví jeví nepopíratelná, při analýze významu mandátního systému se projevují jisté nedostatky této úvahy. Úvod recenzované knihy si vytyčuje za cíl dokázat, že etické argumenty mohou mít na MV stejný vliv jako reálné skutečnosti (Crawford, 2002, s. 10). Odpovídá to snaze konstruktivistů nalézt společnou řeč pozitivistů s postpozitivisty. Přesvědčující čtenáře o zanedbatelnosti reálných faktorů pro dekolonizaci, je však autorka místy poněkud křečovitá. Její jedinou odpovědí na brutální správu mandátního území Jihozápadní Afriky je tvrzení, že Jižní Afrika mohla Jihozápadní Afriku anektovat (Crawford, 2002, s. 282). To, že se tak nestalo, připisuje síle etických argumentů. Nicméně opomíjí skutečnost, že Jižní Afrika byla v té době stále dominiem Velké Británie, které by se jistě takovéto zahraniční aktivity na vlastní pěst nelíbily. A opět by do hry vstoupila otázka síly a moci dvou aktérů. Tento nedostatek, spočívající v neschopnosti propojit přesvědčovací schopnost etických argumentů s mocí aktérů, se v průběhu knihy ještě prohlubuje.

Crawfordová vnímá dekolonizaci po druhé světové válce jako implementaci a rozšíření již vyslovených normativních přesvědčení. Toto období analyzuje jako *path dependency* předchozího vývoje. Zdůrazňuje čtyři základní trendy, které na vývoj po druhé světové válce měly vliv: silnější odpor vůči koloniím, delegitimace rasistických přesvědčení,

etické argumenty odrazující veřejnost v metropolích od kolonialismu, další institucionalizace normativních přesvědčení, např. v systému poručenské správy (*Trusteeship*) OSN (*Crawford, 2002, s. 293*).

Atlantská charta a později i Charta OSN si poprvé vytyčily za cíl nezávislost kolonií. Crawfordová tvrdí, že jde o výsledek posunu mezinárodního přesvědčení (*Crawford, 2002, s. 299*). Jenže tento vývoj lze také interpretovat realistickým způsobem. Druhá světová válka předznamenala vznik bipolárního rozdělení světa a mocenský vzestup USA a SSSR. Oba státy nebyly příliš silnými koloniálními mocnostmi v tradičním pojetí a snažily se tedy delegitimizovat koloniální praktiky ve svůj prospěch.

Crawfordová zato reaguje na realistickou interpretaci, která vysvětluje dekolonizaci na základě změny poměru sil mezi Evropou a jejími koloniemi. Udržování statu quo se již nevyplatilo z hospodářského hlediska. Crawfordová však tuto interpretaci odmítá. Pro evropské společnosti nebylo nadále přípustné, aby jejich státy tvrdě potlačovaly povstání (možnost obvinění z genocidy), (*Crawford, 2002, s. 356*). Obdobným způsobem autorka vysvětluje, proč Jižní Afrika proti odboji v Jihozápadní Africe nepoužila jadernou zbraň (*Crawford, 2002, s. 380*). V podstatě nám zde Crawfordová nabízí alternativní východisko ze hry na zbabělce, běžně užívané realisty k vysvětlení nepoužití jaderné zbraně během studené války. Je možné, aby během studené války nedošlo k použití jaderné zbraně nikoli z důvodu hrozící apokalypsy, ale kvůli amorálnosti vyhlazení celé nepřátelské populace? Carterova vláda byla po protestech zejména v Evropě donucena stáhnout z výroby neutronové bomby, které ničily pouze živou tkáň.

Argument marxistů, kteří považují za hlavní důvod konce kolonialismu jeho neefektivnost, vyvolanou změnou ve způsobu produkce, autorka také odmítá (*Crawford, 2002, s. 354*). Kolonie se sice přestávaly vyplácet, ale v důsledku změn poměru sil ve prospěch reformátorů, kteří požadovali značné investice do humanitárního rozvoje: výstavba škol, nemocnic a dalších zařízení.

Crawfordová ilustruje, jak klesla podpora kolonialismu s pokračováním války v některých koloniích, např. v Alžírsku či v Indočíně (*Crawford, 2002, s. 328*). Tady však opět nebere v úvahu neetické faktory. Opomíjí možnost, že se s nárůstem individualistického smýšlení snížila ochota něco obětovat pro stát. Zemřít za impérium již nebylo považováno za hrdinství.

V rámci OSN došlo k institucionalizaci protikoloniálního přesvědčení. OSN se nezdráhala uvalovat sankce proti státům jako Jižní Afrika, které nebyly ochotny vzdát se svých kolonií. Crawfordová zdůrazňuje skutečnost, že OSN k sankcím přikročila i přes velký zájem jednotlivých členských států o ekonomickou spolupráci (*Crawford, 2002, s. 382*). Zároveň tyto reálné zájmy možná stejně představují dostatečně velkou sílu, jelikož k sankcím vůči Rusku nebo Číně se nikdy nepřistoupilo, byť zdůvodněním může být i to, že tyto státy mají stále místo v Radě bezpečnosti OSN. Nicméně i za jom-kippurské války (1973), kdy arabské státy napadly Izrael, několik evropských států nepovolilo americkým letadlům použít základny NATO, nacházející se na jejich území, aby si neznepřátelily arabské státy, vyvážející ropu.

V kritice na recenzovanou knihu občas zaznívá, že se potýká se stejným problémem jako většina postmoderních autorů.¹ Když je vše založené na diskurzu, tak pravda ani dobro neexistují. Vše je relativní. Ve své podstatě ani etické argumenty nemusejí vést ke zlepšení stávajícího stavu (*Crawford, 2002, s. 392*). Vycházíme-li z premisy Crawfordové, totiž že lidé chtějí konat dobro, mělo by za předpokladu fungující demokratické společnosti a svobody vyjadřování platit, že to, co lidé považují za dobro (na základě přesvědčivosti etických argumentů), koresponduje v konečném důsledku s tím, co dobro skutečně je.

To nic nemění na tom, že existují omezení na úrovni metaargumentů, jejichž překonání může být značně zdlouhavé, jak nám to Crawfordová již ukázala při popisu staletí trvajícího procesu dekolonizace. Mnohdy také neplatí nutné předpoklady (demokracie, ob-

čanská společnost, svoboda vyjadřování atd...), vedoucí k poznání onoho objektivního dobra. Přesto Crawfordová vykračuje z kruhu identita versus jinakost. Prostřednictvím etických argumentů se odstranila *jinakost* ve formě kolonií, respektive se z této jinakosti vytratilo *hodnocení*. Bílí Evropané se již nevymezují vůči černým obyvatelům rovníkové Afriky jako civilizačně nadřazená kultura. To však ještě neznamená, že ztrácejí svou identitu. Znamé pozitivní stereotypy jsou například, že jedni jsou bohatí a vzdělaní, druhí veselí a přirození. Došlo tedy ke změně vnímání vztahu identita – jinakost, ale nikoli k její ztrátě.

Crawfordová používá diskurz k vysvětlení změn, přičemž výrazně do své práce promítá institucionalizaci a vytváření norem. Nicméně se v její práci objevuje také mimodiskurzivní realita, např. chování Jižní Afriky na svém mandátním území (Jihozápadní Afrika). Autorčina teorie umožňuje tuto realitu odsoudit, protože je v rozporu s etickými argumenty, které se promítly do norem. V pojmu „etický argument“ se slučuje postpozitivistická kritika s idealistickým vnímáním světa.

K ospravedlnění *humanitárních intervencí* se často používá obdobných etických argumentů jako u legitimizace kolonií, což vytváří jisté obavy z renezanace koloniálních praktik. Při humanitárních intervencích totiž na sebe narážejí dva naprosto odlišné normativní principy, které byly podle Crawfordové příčinou dekolonizace: ochrana lidských práv a nevměšování do vnitřních záležitostí (Crawford, 2002, s. 402). Odlišnosti těchto dvou principů umožňují vznik sporných situací, které mohou být lehce využitelné pro mocenské zájmy, aniž by existovala možnost kontroly. Crawfordová nabízí recept, jak těmto praktikám zabránit. Navrhuje mírně upravenou Habermasovu techniku diskurzivní etiky, jejímž cílem by bylo dospět ke konvenci o humanitárních intervencích.

Záměrem této techniky je zakomponovat postmoderní kritiku liberalismu, vycházejícího z univerzálně platných norem, do svých úvah. Pro postmoderní etiku vychází z kontextu. Nic není pevně dané a určité přesvědčení převládá buď kvůli mocenské struktuře, nebo kvůli sociálnímu konsenzu. Jediným důvodem, proč by se měla propagovat lidská práva, je to, že je o nich většina společnosti přesvědčena. A to je výsledkem historických nahodilostí a celkového vývoje kultury (Crawford, 2002, s. 407).

Když v prostorové a časové rovině existují různá etická přesvědčení, lze pomocí institucionalizace diskurzivní etiky (pomocí stanovení legitimní procedury, nikoli pomocí určení obsahu) dojít k ustanovení norem, které by se daly uplatnit při etickém dilematu (Crawford, 2002, s. 421). Diskurzivní etika v sobě zahrnuje možnost, aby kdokoli zpochybnil stávající přesvědčení. Pak dochází na diskurzivní bázi k posunu autority. Přesvědčivost, nikoli vojenská síla, by za těchto okolností určovala politickou moc.

Na procesu diskurzivní etiky by měli mít možnost účastnit se všichni. Tomuto požadavku se nejvíce přibližuje demokratický systém. Ten jediný by teoreticky státy opravňoval k účasti na diskuzi (Crawford, 2002, s. 423). V praxi by autorka vůči nedemokratickým státům uplatňovala metodu „cukru a biče“, jak se praktikovala vůči režimu v Jižní Africe. Za těchto podmínek přijímá liberální pozici. Pokládá demokratický systém za jedinou legitimní možnost, která by se měla, popřípadě i silou, vnútit nedemokratickým státům. Zde by ovšem právem postmoderní kritika namítla, že v různých společnostech existují různé představy o legitimitě. V konečném důsledku Crawfordová spíše poskytuje jiné vysvětlení pro teorii demokratického míru.

Crawfordová nabízí současné mezinárodní instituce typu OSN jako možný rámec pro diskurzivní etiku, přestože má výhrady vůči tomu, že tyto organizace do sebe příliš integrují globální rozdíly bohatství a moci, a tak omezují vytváření politické moci na základě argumentů (Crawford, 2002, s. 421). Ačkoli v OSN jistá mocenská nerovnost skutečně existuje, je oproti názoru Crawfordové OSN považována především realisty za příliš slabou či za zastaralou. Další problém by realisté spatřovali v návrhu, že by obyvatelstvo demokratických států mohlo vytvářet na své vlády tlak na zavádění pouze nejnútnejších opatření tak, aby zbytečně nevnucovala západní normy (Crawford, 2002, s. 425). V anarchii a roz-

RECENZE

manitosti kultur totiž Crawfordová spatřuje šanci pro vývoj etické mezinárodní politiky. Pravděpodobně zde ale přeceňuje schopnost populací zabývat se množstvím otázek z oblasti mezinárodních vztahů.

Jedním ze základních problémů teorie Crawfordové je nepříliš velká falzifikovatelnost. Nevyratitelnost teorie MV bývá (především ze strany scientistů) vnímána jako základní nedostatek při hodnocení její vědeckosti. Na argument marxistů, že byl tradiční kolonialismus nahrazen neokolonialismem, reaguje Crawfordová tím, že jde o poměrně nový jev (*Crawford, 2002, s. 398*). Až s pádem komunismu a s neúspěchem alternativních cest došlo k výraznému nárůstu kapitalismu (celosvětová nadvláda neoliberální ideologie). Z toho podle ní vyplývá, že se ještě nestihly zformovat a získat na síle nové etické argumenty. Tento vývoj může trvat jako v případě kolonialismu staletí. Její tvrzení o dočasnosti neokolonialismu nelze proto nikdy potvrdit ani vyvrátit. Při jakémkoli vývoji MV, při němž se etické argumenty neuplatní, může autorka tvrdit, že na ně ještě nenazrál čas. Proč USA stále ještě nepodepsaly Kjótský protokol? Etické argumenty volající po uchování přírodní rozmanitosti zřejmě ještě nezískaly potřebnou sílu napříč společnostmi.

Osobně se spíše domnívám, že pomocí teorie etických argumentů lze rozpoznat, co si vláda demokratického státu ještě může z morálního hlediska dovolit a co už nikoli. Držet kolonie či otroky nelze. Nepřijímat sankce vůči státu, který potlačuje některá lidská práva, ještě přípustné je. V kontrole spatřuji hlavní význam etického argumentu pro MV. Z pohledu tisíciletí se hranice přípustného asi stále zužovala a možná se bude zužovat i nadále. Je to však dlouhodobý proces a – jak říkal J. M. Keynes – „v dlouhém období jsme všichni mrtví“. Proto se mi zdá rozumnější z krátkodobého hlediska brát v úvahu existující hranice a v rámci těchto hranic se spoléhat na reálné faktory, tedy spojit logiku vhodnosti s logikou výhodnosti.

Knihu doporučuji všem zasvěceným do teorie mezinárodních vztahů. Obzvláště pak těm, kteří se zajímají o postavení rozvojových zemí v celosvětovém uspořádání. Rovněž pro historiky může být toto dílo z důvodu ucelené a unikátní interpretace vývoje dekolonizace obohacujícím.

Alena Drieschová

¹ Eckert, Amy: *Things & Ideas: Explaining Moral Evolution in International Relations*. *Human Rights & Human Welfare*, Vol. 4 (2004), s. 56.